

JUST

Dandy

- brittiläistä sarjakuvaa

Brittiläisen sarjakuvan syntyhistorian ensimmäiset askeleet otettiin jo 1600-luvulla, jolloin sen ajan uutistauluihin liitettiin kuvia ajan julkkiksista (kuninkaallisista, murhaajista ja mestatuista) ja ilmiöistä. Kuvien alle liitettiin satiirisia kirjoituksia.

1800-luvun alussa painonmenetelmät olivat jo huomattavasti kehittyneempiä ja mahdollistivat kaksipuoleisen painamisen, mikä laski raaka-ainekustannukset puoleen. Vuosisadan puolessa välissä lukutaito oli myös tavallisen kansan keskuudessa lisääntynyt siinä määrin, että heillekin alettiin julkaista edullisempaa lukemista. Kirjat olivat kuitenkin hintatasoltaan tämän kansanosan tavoittamattomissa.

Edwin John Brett alkoi julkaista sarjaa halpoja tarinoita varsinkin sensaatiopohjaisia jatkoromaaneja, jotka ilmestyivät 8-sivuisina jaksoina viikottain. Näiden yhden pennyn hintaisten "penny dreadfulien" tyyppillisiä nimiä olivat esimerkiksi Black Rollo The Pirate ja The Dance of Death. Sarjaromaanit liittyivät englantilaisten sarjakuvien kehitykseen vain epäsuorasti. Ne kuitenkin saivat osakseen samantyyppisen moralistien paheksunnan kuin sarjakuvat Englannissa ja myös muualla ovat aika ajoin saaneet.

Ensimmäinen sarjakuvajulkaisu oli James Hendersonin julkaisema Funny Folks, joka ilmestyi viikottain joulukuusta 1874 vuoteen 1894. Se asetti englantilaiselle sarjakuvalle muotin, joka rikkoutui vasta 76 vuoden käytön jälkeen: kahdeksan tabloidisivua, missä puolet oli tekstiä ja puolet kuvia ja väritys oli aluksi pelkästään mustavalkoista.

Sarjakuvien pituudet olivat yleensä kuusi ruu-

tua ja teksti oli sijoitettu kuvien alapuolelle. Näin toimittiin, jotta vältettäisiin väitteet sarjakuvan lukutaitoa köyhdyttävästä vaikutuksesta.

Funny Folks sisälsi aluksi pelkästään yksittäisiä tarinoita, joissa tosin saattoi silloin tällöin esiintyä yksittäinen sama henkilö. Ensimmäinen brittiläisen sarjakuvan "anti"sankari oli Ally Sloper, jonka seikkailuista alkoi 1884 ilmestyä Ally Sloper's Half Holiday -niminen lehti. Charles Henry Rossin ja hänen vaimonsa Mary Duvalin luoma hahmo oli ollut hengissä jo joitakin vuosia, ja yleisö lämpeni nopeasti tälle sympanttiselle giniinmenevälle veikolle. Vastaavan tyyppisestä satiiri- ja huumorisarjakuvasta tuli varsin suosittua, ja sen tärkeimpiin kehittäjiin kuului Tom Browne.

1890 Alfred Harmsworth, James Hendersonin alaisena työskennellyt kustantaja, toi markkinoille lehden nimeltä Comic Cuts, joka oli hinnaltaan vain puolet kilpailijoiden lehdistä. Syy halpuuteen oli se, että Harmsworth häpeilemättä julkaisi entisen pomonsa vanhoja sarjoja. Oikeusjutun uhatessa lehden kolmosnumerossa pyydettiin apua jutuntekijöiltä, ja lehti aloitti 60-vuotisen elämänsä. Harmsworth, sittemmin Lordi Northcliffe, päätyi lopulta Amalgamated Pressin johtoon, josta kehittyi ensin IPC ja lopulta Fleetway.

Alkuaikojen lehdet olivat suunnattuja aikniille. Niiden tarinat olivat yleensä poliittisia ja yhteiskunnallisia satiireja. Tämä muuttui, kun 1904 Amalgamated Press julkaisi Puck-nimisen 12-sivuisen lehden, jossa oli neljä värisivua. Aikuiset oudoksivat värikkäitä sivuja ja liittivät ne enimmäkseen lastenkirjallisuuteen. Toisaalta lapset ihas-

tuivat näihin ja tältä pohjalta Alfred Harmsworth oivalsi lasten olevan sarjakuvien luonnollinen lukijajoukko. Satiiri vaihtui slapstickiin ja näin aikuiset vieraantuivat sarjakuvasta. Englantilaiset sarjakuvat suuntautuivat sittemmin lähinnä 8-12-vuotiaille.

Ensimmäisen maailmansodan puljettua sarjakuvat ryhtyivät omalta osaltaan kohottamaan kotirintaman lasten moraalista isien ollessa kaatamassa keisaria. Sodan aikana ja etenkin sen jälkeen sarjakuvat alkoivat käyttää hyväkseen mykän elokuvan sankareita. Bertie Brownin Charlie Chaplin -strippi aloitti ilmestymisensä The Funny Wonder lehdessä 1915 ja sodan jälkeen Film Fun -lehti kehitti tätä mallia edelleen.

Film Funin toimittaja Fred Cordwell vei brittiläistä sarjakuvailmaisua eteenpäin aimo harkpanksin kehittämällä slapstickiä sekä kuvallisesti että kerronnallisesti toimivampaan suuntaan. Kuvallisuus pohjautui lähinnä "gagiä" alleviivaavien yksityiskohtien lisäämiseen ja kerrontaa brittiläisen työväenluokan huumorin suurempaan käyttämiseen. Film Fun jatkoi ilmestymistään 1960-luvulle asti, jolloin sen yli kävelivät TV-pohjaiset sarjakuvat.

Seikkailijat tulevat

1930-luvulle saavuttaessa brittiläinen huumorisarjakuva oli saavuttanut oman sijansa, ja kehityksensä aloitti seikkailusarjakuva. Tätä aiemmin seikkailusarjakuvaa ei yksinkertaisesti ollut olemassa. Sarjakuvat olivat vain comic, huumoria.

Reg Perrott, sanomalehdissä sarjakuvia piirrelyt ammattilainen, siirtyi freelanceriksi 1935 ja nollisti kertaikkulla brittiläisen seikkailusarjakuvan. Hän hylkäsi totutun kuvakulman, toi mukaan lähikuvia, dramaattisia kuvakulmia ja jatkuvuutta. 1936 alkoi Perrotin The Road to Rome uudessa Mickey Mouse Weekly -lehdessä. Lehti käyri hyväkseen uutta painotekniikkaa, ja Perrotin sarjan vaikuttavuus korostui tämän ansiosta entisestään.

Mitä Reg Perrott oli brittiläisen sarjakuvan kulta-ajaksi kutsutulla 1930-luvulla seikkailusarjakuvalle, sitä oli Roy Wilson huumorisarjakuvalle. Hän lisäsi Brownen tyyliin vauhtia ja jännitystä, ja hänen sarjansa olivat täynnä lämpöä ja elävyyttä. Roy Wilson oli myös nuulla tapaa poikkeus aikalaistensa joukossa: hänen annettiin signeeraa työnsä. Tämä tapa on brittiläisessä sarjakuvassa yleistynyt vasta 1980-luvun alussa.

Suurin osa edellä mainituista sarjoista ilmestyi Amalgamated Pressin lehdissä, joka olikin 1900-luvun alun suurimpia kustantajia. 1930-luvulla sen kilpailijaksi nousi 1905 Dundeeessä, Skotlannissa perustettu perheyrittys D.C. Thompson. Yritys, joka on vielä nykyisinkin pystyssä, on Dundeen suurin työllistäjä ja se julkaisee myös sanoma- ja aikakauslehtiä. Yritys

MARVELMAN

AND THE DREAMS

Marvelman

edelleenkin viktoriaanisin periaattein ja johtotavoin: vuoden 1926 suurlakon jälkeen se ei ole tunnustanut ammattiyhdistyksiä, ja yrityksen johtajat ovat kaikki Thompson-klaanin miespuolisia jäseniä.

1937 D.C. Thompson perusti Amalgamated Pressin lehdille kilpailijaksi Dandy-lehden, joka lopetettiin keuhkokuumeen takia. Dandy rikkoivat perinteisen sarjakuvamallin: kuvien alla oleva teksti poistettiin, ja huumori oli rajumpaa ja julmempaa. Dandyhahmoja olivat Keyhole Kate (uteliaas koulutyttö), Hungry Horace (ahne ja läski piirakkavaras) sekä kesto-suosikki Desperate Dan (Cactusvillen rankin lehmipoika). D.C. Thompson aloitti 1938 Dandy suostion rohkaisemana toisen vastaavantyyppisen lehden Beanon, joka myös lopetettiin vasta 1993.

Supersankareista puhtaasti sci-fiin Toinen maailmansota ja sen mukanaan tuoma paperipula lakkautti suuren osa sarjakuvalehdistä ja luki kielsi uusien säännöllisten lehtien aloittamisen. Tästä syystä ilmestyi paljon erikoisjulkaisuja, jotka painettiin mille tahansa saatavissa olevalla paperilla - jopa pahville.

Amerikkalaisten lehtien tuonti oli myös kiellettyä ja tästä syystä monista entisistä maahantuojista tuli kustantajia, jotka julkaisivat amerikkalaista sarjakuvaa uusintapainoksina.

Eräs näistä oli L. Miller and Son, joka julkaisi mm. amerikkalaisen Fawcettin Captain Marvelia ja Whiz Comicsia. 1950-luvulla amerikkalaisen DC-yhtiön lakimiehet saivat lakkautettua amerikkalaisen version, mutta Miller jatkoi brittiläistä versiota vaihtamalla nimen Marvelmaniksi. Marvelman ja Marvelman Family -lehdet menestyivät varsin hyvin ja ne lopetettiin vasta 1960-luvun alussa.

1970-luvun lopussa silloin varsin tunnetun tarinankirjoittaja Alan Moore tarttui Marvelmaniin ja uudisti halunon Warrior-lehdessä. Haluno osoittautui suosituksi ja Mooren saatua nimeä Yhdysvaltain markkinoilla alettiin Marvelmaniä julkaisua myös siellä Marvel Comicsin lakimiesten vaatimuksesta Miracleman-nimisenä.

1950-luvulla antisarjakuvahysteria nosti päättään myös Brittein saarilla, ja sai varsin persoonallisen muodon. Siellä ei vaarallisena pidetty sarjakuvaa yleensä vaan vastustus keskittyi vain maahantuotaan amerikkalaiseen sarjakuvaan. On esitetty teoria, että amerikkalaisen sarjakuvan vastustuksen takana oli Britannian kommunistinen puolue, joka halusi varjella lapsia amerikkalaiselta kulttuuri-imperialismilta.

Kaikki tämä johti siihen, että rikos- ja kauhusarjakuvan maahantuonti ja kustantaminen kiellettiin lailla 1955. Kyseinen laki on voimassa edelleen, ja sitä käytetään myös varsin usein. Tuli on takavarikoitunut useita sarjakuvalehtiä ja -kirjoja, joita se pitää lain tarkoittamana kiellettyinä sarjakuvana, ja Savoy-kustantamon johtajaa David Brittonia odottaa vankilatuoimio. Tyypillistä Hänen Majesteettinsa hallinnolle on se, ettei ole annettu mitään ohjetta siitä, mikä on kielletty, mikä ei, ja kustantamot ja maahantuojat ovat täysin lakia valvovien viranomaisten armoilla.

Kauhusarjakuvien eräs vankimurhasta vastustajista 1940-luvulla on pastori Marcus Morris. Hän päätti lopulta perustaa sarjakuvalehden, joka muistuttaisi hänen lapsuutensa puhdasta ja jännittävää sarjakuvaa. Frank Hampsonin kanssa he myivät Hulton Pressille idean tämältyypisestä lehdestä. Hulton Press ei ollut alemmin julkaissut lainkaan sarjakuvaa, ja näin kaverukset saivat normaalia suuremman lanseerausbudjetin.

Eagle-lehti aloitti huhtikuun 14. 1950 ja oli menestys, se myi pian miljoona lehteä viikossa ja koko 1950-luvun keskimäärin 700.000 lehteä viikossa. Lehden ehdoton suosikki oli Frank Hampsonin Dan Dare, josta tuli eräs brittiläisen sarjakuvan kulmakiviä. Eaglen koko 1950-luvun kestänyt kulta-aika päättyi Frank Hampsonin läh-

töön ja kustantajan tarkempaan kontrolliin, jonka vuoksi lehden taso laski. 1967 se alkoi julkaista uusintoja 1950-luvulta ja 1969 se yhdistettiin Lion-lehteen.

Tytöt olivat jo 1950-luvulla saaneet omat sarjakuvansa. 1951 aloittanut Girl oli aluksi pelkkä Eagle-kloonin tytöille, sankarit olivat vain vaihtaneet sukupuolta. 1960-luvulle tultaessa tyttöjen sarjakuva oli saavuttanut vielä nykyäänkin voimassa olevan tyyppinsä lehdissä Romeo, Valentine, Bunt ja Judy.

Romantiikka ja päivämelmat innoittivat tarinoita, joissa vilisi balettitanssijoita matkalla maineeseen, ilkeitä isäpuolia ja pop-idoleita. Tyttösarjakuvat ovat lähes hävinneet kokonaan, sillä niiden potentiaalista lukijaryhmää on mitä ilmeisemmin lakannut kiinnostamasta 1950-luvulta peräisin oleva arvomaailma.

Sarjakuvalehtien buumi

1960-luku oli brittiläisen sarjakuvan vahvaa aikaa ainakin määrällisesti. D.C. Thompsonin lehdet olivat vahvoilla, Dandy ja Beano myivät kumpikin yli miljoona lehteä viikossa ja saivat seurakseen sellaisia nimikkeitä kuin Sparky, Topper ja Beezer. Amalgamated Pressistä oli tullut IPC/Fleetway ja se julkaisi vauhdikkaita seikkailusarjoja lehdissä Lion, Valiant, Buster ja Tiger.

Valiantin sankareita olivat Suomessakin ilmestynyt Teräsnyrkki (Steel Claw) ja Kelly's Eye, tarina miehestä, jonka keskelle rintaa tarttunut jalokivi teki haavoittumattomaksi. Kelly's Eye'n tussaaajana toimi vuoteen 1974 IPC:lle töitä tehnyt silloin tunteetun suuruus Jose Muñoz. Lionissa seikkaili Teräsmiehen isän Jerry Siegelin luona Hämähäkki (The Spider). Huomattavaa on, että brittiläiset sankarit eivät pukeutuneet näyttaviin asuihin, vaan käyttivät tavallisia vaatteita. Ihonmyötäiset trikoot kuuluivat lukijoiden mielestä ihan toisenlaisille tyypeille kuin heidän sankareilleen.

1960-luku oli myös televisiosarjoihin perustuvien sarjakuvalehtien aikaa. 1965 parhaiten myyvä lehti oli City Magazinesin ja Century 21:n TV21, joka esitti pelkästään televisio sarjoihin pohjautuvaa materiaalia. Gerry Andersonin Stingray ja Thunderbirds saivat omat lehtensä, joissa nähtiin mm. Frank Bellan työn ja Holy Batmania toi mukanaan amerikkalaisen sarjakuvan uusintapainokset.

Batmanin lisäksi Wham!, Pow!, Smash!, Fantastic ja Terrific -lehdissä seikkailivat Hulk, Hämähäkkimies ja Nick Fury. 1970-luvun alkuun mennessä kaikki yllämainitut lehdet olivat yhdistyneet toisiinsa, ja yrityskauppojen johdosta viimeisetkin nimikkeet poistuivat markkinoilta yhdistyen IPC:n Valiant-lehteen.

1970-luvun alun sarjakuvat olivat melkoista

kökköä. D.C. Thompson jyräsi edelleen Dandyllä ja Beanollla ja lisäsi markkinoille sotalehtiä kuten Warlord. IPC oli tylsistyttyä 1960-luvun loistolohdet Valiantin ja Lionin, ja Marvel aloitteli haarakonttoriaan työstämällä mustavalkoisia uusintapainoksia. Marvel U.K:n ainoa oma hahmo Captain Britain osoittautui, ja se siirrettiin sarjakuvasarjareittien limboon odottamaan floppiksi Dave Thorpen ja Alan Davisin uudistusta.

D.C. Thompsonin Warlord-sarjan menestyksen innoittamana IPC päätti kloonata sarja ja perusti Battle Picture Weekly -lehden. Lehden tuotantoliseen johtoon pestattiin John Wagner ja Pat Mills. He toivat uudenlaisen näkökulman brittiläiseen sarjakuvaan. Tarinoista tuli rankempia ja jäljestä näyttävämpää.

Kuvallista ilmaisua, vauhtia ja jatkuvuutta korostettiin vähentämällä selittävää jutustelua ja dialogin määrää. Juttujen taso myös nousi, ja se pohjautui paljolti rankkaan taustojen selvitykseen, josta erityisesti kiitosta on saanut Pat Millsin kirjoittama ja Joe Calquhounin piirtämä Charley's War. Battle Picture Weekly seurasikin Action, ja näitten jatkona markkinoille tuli 2000 AD-lehti.

2000AD-brittisarjakuvan lippulaiva

2000 AD oli monessa suhteessa uudentyyppinen lehti. Se oli muiden brittilehtien tapaan antologia, mutta sen jutut olivat pidempiä. Se sisälsi vanhojen hittien uusia versioita (Dan Dare) ja aivan uusia luomuksia (Judge Dredd). Sen kirjoittajat ja piirtäjät olivat uutta nuorta sukupolvea, jotka pystyivät yhdistämään brittiläiseen traditioon amerikkalaisen sarjakuvallisuuden. Lehden ehdottomaksi huipuksi nousi Judge Dredd-sarja, kuvaus tulevaisuuden yhteiskunnasta, jossa valtaa pitävät tuomarit suojelevat ihmisii toisiltaan.

Alan Moore on kommentoinut 2000 AD:n alkuaikojia: "Judge Dreddiä kirjoittivat tyyliltaan aikuistuneet ihmiset, jotka selvästi nauttivat tekemästään. He ryöstivät sarjaan vitsejä tilanteita ja ideoita, jotka olivat melkoisen viimeistelyjä ja kehittyneitä ja lisäksi sarja oli hyvin piirretty. Dreddin lisäksi lehdessä oli myös muita sarjoja, jotka olivat virheettömästi piirrettyjä ja erittäin hyvin kirjoitettuja."

Henkilöt, joista Moore puhuu, olivat John Wagner, Pat Mills, Carlos Ezquerro, Mike McMahon, Brian Bolland, Kevin O'Neill, Alan Grant jne. Lehden odotettiin kestävän puolisen vuotta, mutta 15 vuotta ja 850 numeroa myöhemmin se on edelleen brittiläisen sarjakuvan lippulaiva. Sen tarinoiden taso kuitenkin vaihtelee täydessä moskasta ihan kelvollisiin juttuihin.

2000 AD innoitti myös muita kustantamoja. Marvel U.K. aloitti Hulk Comics ja Doctor Who Weekly lehdet, joissa päätoimittajan oli sarjakuvan monitoimimies Dez Skinn. Lehdet julkai-

sivat nimisankariensa lisäksi myös muita sarjoja kuten Night Raven ja Absolom Daak, mutta menestys jäi vähäiseksi huolimatta raskaasta tuotantokalustosta (mm. David Lloyd, Steve Parkhouse ja Dave Gibbons).

Dez Skinn lähti ja perusti Quality Communications -kustantamon. Qualityn lippulaivaksi tuli Warrior-lehti, joka suorastaan pursusi nyt arvostettuja kirjoittajia ja piirtäjiä. Mukana olivat Alan Moore, Alan Davis, David Lloyd, Gary Leach, Paul Neary, Steve Parkhouse jne. Warrior kesti vain 26 numeroa, mutta sarjoillaan (esimerkiksi Marvelman/Miracleman ja V for Vendetta) se jätti lähtemättömän jäljen brittiläisen sarjakuvan historiaan.

Marvel U.K. kloonasi Warriorin Daredevils-lehdellään, joka sisälsi puoliksi Frank Millerin Daredevil-uusintoja ja puoliksi uutta materiaalia, joista mainittavin on Alan Mooren ja Alan Davisin Captain Britain, joka tällä kertaa toteutettiin mielenkiintoisella ja toimivalla tavalla. Lehden jakelu ei kuitenkaan toiminut ja lehti jouduttiin lopettamaan 11 numeron jälkeen.

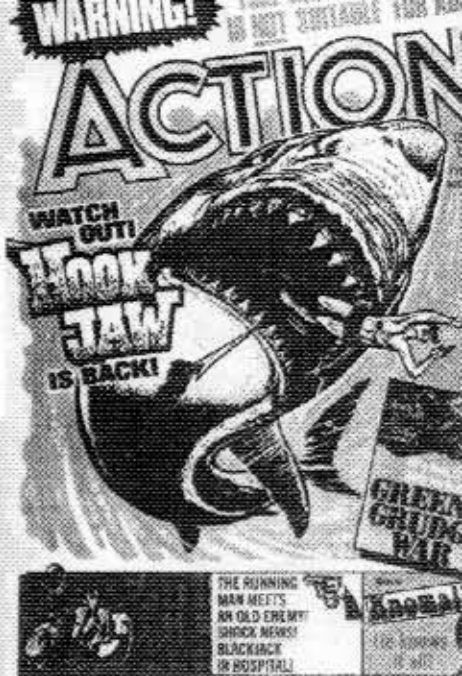
1980-luku toi mukanaan useita pienkustantamoja, jotka lähes poikkeuksetta ovat menneet jo manan majoille. 1984 perustetun Harrier Comicsin ehkä tunnetuimmaksi nimikkeeksi jäi Eddie Campbellin Bacchus, ja hieman nuorempi Trident kupsahti jo alkumetreilla. Millsin ja Wagnerin yritys syyttää uudestaan 2000 AD:n alkuaikojen liekki Toxic-lehdessä ei ottanut tulta, ja John Brown Publishingin Blast ei päässyt alkua pitenevälle. Myös Fleetway yritti kehittää aikuisväestölle oman lehden, Revolverin, joka ei kuitenkaan lähtenyt liikkeelle tarpeeksi hyvin ja se, kuten myös hieman kauemmin pinnalla pysynyt Crisis-lehti, upotettiin.

Totuus on, että 2000 AD:n ja sen lähimmäisen Judge Dredd Magazinen lisäksi brittiläistä sarjakuvaa ilmestyy vain muutamassa elinvoimaisessa lehdessä. Näitä ovat Viz, Deadline ja Knockabout-kustantamon tuotanto. Viime vuosien uusia kustantamoja ovat Dark Horses brittiläinen versio, joka uusiin antologia muodossa lisensoituja tuotteita (Aliens, Star Wars jne.) sekä Atomeka, jonka kuolemasta on kuulunut tietoja sen perustamisesta lähtien.

Brittiläisen nykysarjakuvan leimaavin seikka on se että se on edelleen kohdistettu lapsille, kuten laki osittain sen määrittelee, ja sarjakuvan kanssa puuhaavat aikuiset lukevat sitä enemmän nostalgisessa valossa. Mutta toisaalta tässä juuri piilee sen suurin viehätyks, sillä se on ennen kaikkea hauskaa.

Kyösti Koskela

(Lähteenä on käytetty mm. The Comics Journalin numerossa 122 oltavaa artikkelia A History of British Comics)

Action

Captain Britain

Judge Dredd

